

जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि २०७२

प्रस्तावना

जैतुन ओलिएसि (Oleaceae) परिवारमा पर्ने एक सदावहार फलवाली हो। यसका जङ्गली प्रजातीहरु नेपालको मध्य पश्चिम र सुदूर पश्चिम विकास क्षेत्रका पहाडी जिल्लाहरूमा पाइन्छ। विशेष गरि वाजुरा, डोल्पा, अछाम, बझाङ, मुगु, हुम्ला, जुम्ला, कालिकोट, रुकुम, जाजरकोट आदी जस्ता जिल्लाहरूमा स्थानीय जैतुन *Olea cuspidate* जंगली रूपमा भएको पाइन्छ। सन् २००६ देखि नेपालमा लागु भएको जैतुन सम्बन्धि आयोजना सन् २०१५ डिसेम्बरवाट सकिदै छ, उक्त आयोजना ले ईटालीवाट *Olea europaea* का विभिन्न २८ वटा जातको केन्द्रीय चागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर र वाजुराको कोल्टीमा श्री जन प्रकास उच्च माध्यामिक विद्यालयको प्राङ्गणमा परिक्षण गरिएको छ जुन हाल उत्पादनशिल अवस्थामा आईसकेको छ भने वाजुराको कोल्टीमा ईटाली वाट ल्याईएको जैतुनको तेल निकाल्ने मेशिन जडान हुँदै छ। त्यहां उत्पादित ६ वटा जातहरू (Leccino, Marina, Nocella, Femminella, Frattese र Cuspidata) को तेल गुणस्तरीय देखिएको छ।

जैतुनको तेलमा वढीमात्रामा मोनो अनस्याचुरेटेड फ्याट्टी एसिड (mono unsaturated fatty acid) करिव ७०-८० प्रतिशत सम्म पाइन्छ त्यस्तै एन्टिअक्सिडेन्ट तथा भिटामिनहरू ए, डि, ई, र के प्रचुर मात्रामा पाइन्छ। धेरै तापक्रममा तताउँदा पनि नविग्रने यसको तेलको नियमित प्रयोगले गल ब्लाउरको स्टोन हटाउने र मण्ठिष्कको विकासमा पनि विशेष सहयोगी सिद्ध भएको पाईएको छ। जैतुनको तेलले उच्च रक्तचाप नियन्त्रण गर्न, रगतमा चिनिको मात्रा घटाउन तथा हड्डी बलियो बनाउन मद्दत गर्दछ। नेपालमा समुद्री सतहवाट ११०० देखि २२०० मीटर सम्मको उचाईमा यसको खेती रास्तो संग गर्न सकिन्छ। यो सुख्खा क्षेत्रमा हुने फलफूल हो जस्ते भू-संरक्षण र हरियाली प्रवर्द्धनमा विशेष भुमिका खेलेको हुन्छ। उपयुक्त हावापानी, श्रम र यथेष्ट बजारको सम्भावना हुँदा हुँदै पनि जैतुनको खेती हालसम्म नेपालमा व्यवसायिक हिसावले हुन सकेको छैन। सोको कारण वर्णनी करोडौ रुपैया विदेशिएको छ भने हजारौ युवा शक्ति वेरोजगार भई कामको खोजीमा भारत तथा खाडीको मुलुकमा सस्तो श्रम बेच्न वाध्य हुनु परेको छ। यसै तथ्यलाई मध्यनजर गर्दै क्रमिक रूपमा १० वर्ष भित्र नेपालमा जैतुनको आयात प्रतिस्थापन गर्ने उद्देश्यले आ.व. २०७२/७३ साल देखि आ.व. २०८१/२०८२ सम्मको लागि जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन गर्ने लक्ष्य लिईएको छ। यो कार्यक्रम दुई चरणमा संचालन हुनेछ, जस्ता आ.व. २०७२/७३ देखि २०७६/७७ सम्म पहिलो चरणमा सञ्चालन हुनेछ। पहिलो वर्षमा लगाएको बोटले ३/४ वर्षवाट उत्पादन दिन थाल्नेछ यसैको आधारमा दोश्रो चरणको कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछ जुन आ.व. २०७७/७८ देखि २०८१/२०८२ सम्म हुनेछ। यस कार्यक्रमको सञ्चालनबाट आ.व. २०७६/२०७७ सम्ममा व्यवसायिक जैतुन वर्गीयाको क्षेत्रफल १५०० हेक्टर थप हुने र उत्पादन शुरू भई प्रति वर्ष क्रमिक रूपमा बढ्ने अनुमान गरिएको छ। जङ्गली जैतुन पाईने जिल्लाहरू वाजुरा, बझाङ, जाजरकोट, डोटी तथा डडेलधुरा गरी ५ जिल्लामा आ.व. २०७२/७३ देखि यो कार्यक्रम संचालन हुने छ भने क्रमिक रूपमा संभावित १० जिल्लाहरू (थप ५ जिल्लाहरू डोल्पा, मुगु, हुम्ला, कालिकोट, जुम्ला) जिल्लाहरूमा विस्तार गरिनेछ भने काठमाण्डौ, मकवानपुर, रामेछाप, मुस्ताङ, आदी जिल्लामा पनि परिक्षणका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। यस खेतीसँग सम्बन्धित सरोकारवाला हरु (कृषक समुह, कृषि सहकारी, कृषि उद्धमी, संघ संस्था, आदि कार्यालयहरु) सँग समन्वय गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालनको लागि स्पष्ट कानुनी व्यवस्था समेत नभएको परिप्रेक्ष्यमा

१

सचिव

प्रस्तुत कार्यक्रम सञ्चालनमा स्पष्ट व्यवस्था गर्न बान्धुनिया भएकोले नेपाल सरकारले यो कार्यविधि बनाई लागु गरेको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

१.१ यो कार्यविधिको नाम "जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७२" रहेको छ ।

१.२ यो कार्यविधिका नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको मितिबाट लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

२.१ "जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम" भन्नाले नेपाल सरकारबाट जैतुनको प्रवर्द्धनको लागी संचालन हुने जैतुनको क्षेत्र विस्तार, नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापन, तालिम तथा गोष्ठि र अन्य उत्पादन तथा प्रशोधन, उत्पादकत्व वृद्धि गरी जैतुनको बजारीकरण तथा पोष्टहार्मेष्ट कृयाकलापलाई व्यवस्थित तथा सुदृढिकरण गर्न सञ्चालन गरिने सम्पुर्ण कार्यक्रमलाई समझनुपर्छ ।

२.२ "कार्यक्रम" भन्नाले जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम समझनुपर्छ ।

२.३ "खेती" भन्नाले जैतुन खेती समझनुपर्छ ।

२.४ "निर्देशनालय" भन्नाले नेपाल सरकार, कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, फलफूल विकास निर्देशनालय समझनुपर्छ ।

३. लक्ष्यहरू:

३.१ जैतुन उत्पादन कार्यक्रम मार्फत कृषकहरूको आयस्तरमा वृद्धि ल्याउने ।

३.२ जैतुनको पोषिलो तेलको उपयोग द्वारा उपभोक्ताको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने ।

४. उद्देश्यहरू:

यस कार्यविधिको उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेकोछ:-

४.१ नेपालमा जैतुन खेतीको क्षेत्रविस्तार, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरि आ.व. २०८१/८२ सम्मा नेपालमा जैतुन (जैतुनबाट उत्पादिन वस्तुहरू जस्तै तेल) आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा समेत टेवा पुर्याउने ।

४.२ ग्रामिण स्तरमा रोजगारी वृद्धि गरी मौसमी, आन्तरिक तथा बाह्य वसाई सराई कम गर्ने कार्यमा सहयोग पुर्याउने ।

४.३ नर्सरी व्यवसायलाई व्यवसायिकरण गरि गुणस्तरिय विरुद्धा उत्पादन गर्ने आवश्यक मद्दत पुर्याउने ।

४.४ जैतुनको बजारीकरण तथा पोष्टहार्मेष्ट कृयाकलापलाई व्यवस्थित तथा सुदृढिकरण गर्ने ।

४.५ जैतुनमा संलग्न कृषक, कृषक समुह तथा सहकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी कृषकहरूको आयस्तरमा सुधार ल्याउन मद्दत गर्ने ।

परिच्छेद २

आयोजनाको छनौट तथा सञ्चालन

५. आयोजना क्षेत्रको छनौट गरि लागु गरिने

सचिव

५.१ आ.व. २०७२/७३ देखी सम्भाव्यताको आधारमा नेपाल सरकारबाट जाजरकोट, वझाङ्ग, वाजुरा, डोटी र डडेलधुरा गरि ५ जिल्लाहरु आयोजना क्षेत्रको रूपमा केन्द्र स्तरको प्राविधिक समितिको सिफारिसमा छनौट गरी कार्यक्रम लागु गरिनेछ ।

५.२ उपदफा ५.१ बमोजिम छनौट गरिएका जिल्लाहरुमा मागको आधारमा सञ्चालन गरिने कार्यक्रमको अवधि आ.व २०७२/७३ देखि २०८१/८२ सम्म दश वर्षको हुनेछ र सो कार्यक्रमको पहिलो चरणको पाँच वर्षको लागि लाग्ने अनुमानित बजेट आर्थिक पक्ष (अनुसूची ३) मा उल्लेख गरिएको छ ।

५.३ उपदफा ५.१ बमोजिमको आयोजना छनौट गर्दा संस्थागत रूपमा व्यवसायिक जैतुन उत्पादन गर्ने उत्पादक कृषक, कृषक समुह तथा सहकारीहरु सुदृढिकरण गरि गुणस्तरीय फल उत्पादन गर्ने तथा भौगोलिक हिसाबले सम्भावित क्षेत्रहरुलाई प्राथमिकता दिई व्यवसायिक उत्पादन तथा परिक्षणका लागी छनौट गरिने छ ।

५.४ उपदफा ५.३ बाहेक जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा फार्म/केन्द्रहरु मार्फत जैतुन खेती तरफ उन्मुख भएका कृषक, कृषक समुह तथा सहकारीहरु रहेका जिल्लाहरु पनि क्रमिक रूपमा छनौट गरिदै लाग्ने छ ।

६. संचालन हुने मुख्य कार्यक्रम तथा विधि:

जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालनको लागि आयोजना छनौट भएका जिल्लाहरुमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा कार्यविधि देहाय अनुसार हुनेछ:-

क्र.सं.	कार्यक्रम	संचालन कृयाकलाप	जिम्मेवार निकाय तथा जिम्मेवार व्यक्ति
६.१	जैतुनको क्षेत्र विस्तार	प्रथम ५ वर्षे अवधिमा कार्यक्रम लागु भएका जिल्लामा १५०० हेक्टर जग्गामा व्यवसायिक जैतुन खेतीको क्षेत्रफल विस्तार गरिने छ ।	जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरु तथा फलफूल विकास निर्देशनालय, कीर्तिपुर
६.२	गुणस्तरीय विरुद्ध उत्पादन	प्रथम ५ वर्षमा कार्यक्रमले लक्षित गरे अनुसार कार्यक्रम संचालन भएका जिल्लामा तेस्रो वर्षवाट सरकारी फार्म/केन्द्रहरु का साथै निजी नर्सरीहरुबाट वार्षिक १,००,००० गुणस्तरीय विरुद्ध उत्पादन गरि वितरण गरिने छ ।	जि.कृ.वि.का.हरु, फार्म/केन्द्रहरु, निजी नर्सरीहरु, स्थानिय जैतुन सहकारी तथा कम्पनिहरु र फलफूल विकास निर्देशनालय
६.३	कार्यक्रम तयारी व्यवस्था	६.३.१ जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम लागु भएका जिल्लाका जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरु लगायत सरोकारवाला सहभागीहरुको अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिने छ,	जि.कृ.वि.का.हरु, फलफूल विकास निर्देशनालय, कृषि विभाग र कृषि तालिम निर्देशनालय

३

१११

२-२१

५-५१

१११

१११

सचिव

क्र.सं.	कार्यक्रम	संचालन कृयाकलाप	जिम्मेवार निकाय तथा जिम्मेवार व्यक्ति
		६.३.२ कृषक स्तर (जिल्ला स्तरिय, सेवा केन्द्र स्तरिय, तथा स्थलगत घुस्ती) तालिमको लागि आवश्यक व्यवस्था तथा पाठ्यक्रमको विकास गरिने छ ।	
६.४	कृषक समुह छनौट	समुह गठन कृषक समूह छनौट गर्दा जि.कृ.वि.का., कृषि विभाग तथा ने.कृ.अ.प.का फार्म/केन्द्रहरू तथा अन्य संघ संस्थाले संचालन गर्दै आएका समुहहरू तथा विगतमा समुहमा आवद्ध नभएका तर व्यवसायिक जैतुन उत्पादनमा संलग्न भएका सम्भाव्य पकेटमा मात्र नयाँ समुह निर्माण गरी कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।	जि.कृ.वि.का.हरू, कृ.विभाग तथा ने.कृ.अ.प.का फार्म/केन्द्रहरू, अन्य संघ संस्थाहरू, जैतुन सहकारी/कम्पनिहरू र फलफूल विकास निर्देशनालय
६.५	तालिम कार्यक्रम जैतुन	उत्पादन तर्फ उन्मुख भएका कृषक, कृषक समुह तथा सहकारीहरू र प्राविधिकहरूलाई जैतुनको उत्पादन, उत्पादकत्व तथा प्रशोधन जस्ता गुणस्तरमा बढ़ि ल्याउन ३ दिने जिल्ला स्तरिय तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।	जि.कृ.वि.का.हरू, कृषि विभाग तथा ने.कृ.अ.प.का फार्म/केन्द्रहरू फलफूल विकास निर्देशनालय र कृषि तालिम निर्देशनालय
६.६	प्राविधिक सामाग्री प्रकाशन तथा वितरण	जैतुनको उत्पादन, उत्पादकत्व तथा गुणस्तरमा बढ़ि ल्याउन जैतुनका जातिय पहिचान, तालिम तथा कॉटछाँट, उत्पादन, व्यवस्थापन तथा भण्डारण एव प्रशोधन सम्बन्धी प्राविधीक लेख, लिफलेट/पम्पलेट, पोष्टर, बुकलेट जस्ता पाठ्य सामाग्री प्रकाशन गरि वितरण गरिनेछ ।	जि.कृ.वि.का.हरू, ने.कृ.अ.प., कृषि तालिम निर्देशनालय र फलफूल विकास निर्देशनालय
६.७	ग्रीन हाउस, नेट हाउस स्थापना तथा विरुद्ध उत्पादन	प्रथम चरणमाने श्रोत केन्द्रको रूपमा वाजुरामा लगायत देशका अन्य स्थानहरूमा अत्याधुनिक साधन सहितको ग्रीन हाउस, नेट हाउस र विरुद्ध उत्पादनका कार्यहरू सञ्चालन गरिने छ ।	जि.कृ.वि.का., फलफूल विकास निर्देशनालय र स्थानिय स्तरको सहकारी/नीजी उद्यमी/व्यवसायी

१८
१८
१८

१८
१८

१८

सचिव

क्र.सं.	कार्यक्रम	संचालन कृयाकलाप	जिम्मेवार निकाय तथा जिम्मेवार व्यक्ति
६.८	प्रशोधन वजारीकरण	तथा पकेट क्षेत्रमा सकलन केन्द्र स्थापना, फल टिप्पनका लागी भर्याडि, काईयो र जाली अनुदान. जैतुन प्रशोधन तथा गुणस्तर निर्धारण एवं वजारीकरण जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ	खाद्य तथा गुणस्तर नियन्त्रण विभाग तथा क्षत्रिय कार्यालयहरु, जि.कृ.वि.का., कृषि व्यवसाय प्रबन्धन तथा वजार विकास निर्देशनालय, कृषि इन्जिनियरिङ निर्देशनालय, पोष्ट हार्भेट निर्देशनालय, फलफूल विकास निर्देशनालय र स्थानिय स्तरको सहकारी
६.९	अनुगमन व्यवस्था	मूल्यांकन यस कार्यक्रमको लक्ष्य अनुसार संचालित कार्यक्रमहरुको जैतुन विशेषज्ञ सहितको संयुक्त समुहले वा छुट्टा छुट्टै अनुगमन कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।	कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, ने.कृ.अ.प., फलफूल विकास निर्देशनालय, क्षेत्रिय कृषि निर्देशनालय, फार्म/केन्द्रहरु तथा जि.कृ.वि.का. हरु, केन्द्र स्तर प्राविधिक समिति

७. कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी व्यवस्था:

जैतुन प्रबन्धन कार्यक्रम अन्तरगत देहाय वर्मोजिमका कार्यहरु समेत सञ्चालन गरिनेछ:-

७.१ क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम: यस कार्यक्रम अन्तर्गत नयाँ बगैँचा स्थापनाको लागी कृषक, कृषक समुह तथा सहकारीहरुको छानौट तथा समुह गठन, कृषकहरुको स्थलगत तालिम र विरुद्धामा अनुदान तथा कृषि सामाग्रीमा ढुवानी अनुदान ।

७.२ गुणस्तरिय विरुद्ध उत्पादन कार्यक्रम: यस कार्यक्रम अन्तरगत देहायका कार्य सम्पन्न गरिनेछ
 (अ) कृषक स्तरमा नयाँ नर्सरी स्थापना/सुदृढिकरण गर्ने, माउ बोट तथा रुट स्टक बगैँचा स्याहार संभार र कलमी विरुद्ध उत्पादनका कार्यहरु ।
 (आ) फार्म/केन्द्रहरुमा माउ बोट तथा रुट स्टक सम्बन्धी अध्ययन, बगैँचा स्याहार संभार र कलमी विरुद्ध उत्पादनका कार्यक्रमहरु ।

७.३ उत्पादकत्व वृद्धि कार्यक्रम: यस कार्यक्रम अन्तरगत समस्या निदान अभियान, फार्म/नर्सरी सुदृढिकरण र व्यवस्थापन, कृषकस्तर तालीम, कृषि औजार तथा पावर स्पेयर अनुदानमा वितरण (सिकेचर, प्रुनिङ सः, किलपर, कैचि) तथा थोपा सिंचाईका कार्यक्रमहरु नमुना प्रदेशन गरिने छ ।

७.४ बजार व्यवस्थापन कार्यक्रम:

७.४.१ जैतुनको गुणस्तरिय तेल उत्पादनका लागी कृषक, कृषक समुह तथा सहकारीहरुको गठन तथा सुदृढिकरणका कार्यहरु गर्दै तिनिहरुलाई जैतुन तेल निकालने मेशिन सहित

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८.

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८.

सचिव

सम्बन्धित अन्य सामाग्रीहरू परल मुल्यमा ७५% अनुदान अनुदानमा दिने व्यवस्था गरिने छ ।

७.४.२ जैतुन तेल/अचार विक्री वितरणको व्यवस्थापन गर्ने स्थानिय जैतुन सहकारी/कम्पनि एवं विक्रीकेन्द्रहरू विच समन्वय गरिने छ ।

८. प्रमुख भूमिका र जिम्मेवारी तोकिने :

८.१ कार्यक्रमलाई सुचारू रूपले सञ्चालन गराउन नेपाल सरकारका विभिन्न निकाय तथा पदाधिकारीहरूलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धमा जिम्मेवारी तथा भूमिका समेत तोकिनेछ ।

८.२ हालको अवस्थामा ठाँउ अनुसार जातको सिफारिस भइ नसकेको र क्षेत्र विस्तारका लागि जिल्लामा लक्ष नतोकिएको अवस्थामा माथि तोकिएका जिल्लाहरूमा सम्भाव्यताको आधारमा जिल्लाको लक्ष तोक्ने, हाल मध्य पश्चिम र सुदूर पश्चिमाञ्चलमा सफल भएको तथा नेपालमा सञ्चालन भइ रहेको जैतुन सम्बन्ध आयोजनाको सिफारिसको आधारमा जातको छनौट गर्नका लागि तपसिल अनुसार ९ जनाको केन्द्रिय स्तरको प्राविधिक समिति गठन गरिने छ ।

केन्द्रिय स्तरको प्राविधिक समिति

१) अध्यक्ष, फलफूल विकास निर्देशनालय, कार्यक्रम निर्देशक १

२) सदस्य, कृषि विकास मन्त्रालय, योजना महाशाखा प्रतिनिधि १

३) सदस्य, कृषि विभाग, योजना तथा जनशक्ति शाखा प्रतिनिधि १

४) सदस्य, कृषि विभाग, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन शाखा प्रतिनिधि १

५) सदस्य, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, वागवानी अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार प्रमुख १

६) सदस्य, हाल तथा पहिला जैतुनमा काम गरेका विज्ञ ३

७) सदस्य सचिव, योजना हेतु वरिष्ठ अधिकृत, फलफूल विकास निर्देशनालय १

नोट: प्राविधिक समितीमा समावेश गरिने विज्ञहरू सम्बन्धित विषय (वागवानी) मा स्नातक गरेको, कम्तिमा

२ वर्षको कार्य अनुभव तथा तालिम प्राप्त हुनुपर्ने ।

९. खर्च सम्बन्धी व्यवस्था:

९.१ जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि आवश्यक वजेट रकम नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम अनुसार कृषि विभागबाट अछियारी सम्बन्धित निकाय, फलफूल विकास निर्देशनालय, कृषि विभाग तथा नेपाल कृषि अनुसन्धान फार्म तथा केन्द्रहरू तथा सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरूमा पठाइनेछ ।

९.२ कार्यक्रम सञ्चालनको लागि प्राप्त रकम सम्बन्धित कार्यालयहरूबाट कार्यविधिमा उल्लेखित रकम प्रचलित कानून तथा प्रचलित नर्मस् को आधारमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।

९.३ कार्यक्रम सञ्चालनको सम्बन्धमा उपलब्ध गराईने अनुदान रकम तथा खर्चको नर्मस परिच्छेद ३ मा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

सचिव

१०. प्रगति प्रतिवेदन पठाउनु पर्ने:

- १०.१ कार्यक्रम सञ्चालन भएका जिल्लाका जिल्ला कृषि विकास कार्यालय र फार्म केन्द्रहरूले संचालित कार्यक्रमको प्रगति प्रतिवेदन मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक रूपमा सम्बन्धित क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय, र फलफूल विकास निर्देशनालयलाई पठाउनुपर्नेछ ।
- १०.२ उपदफा १०.१ बमोजिम प्राप्त हुन आएका प्रगति प्रतिवेदनहरूलाई सम्बन्धित क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रका कार्यालयहरूको प्रगति कम्पाईल गरी फलफूल विकास निर्देशनालय र कृषि विभागमा पठाउने र फलफूल विकास निर्देशनालयले एकमुष्ट कम्पाईल गरि विशेषणात्मक प्रतिक्रिया सहित कृषि विभागमा पठाउनु पर्नेछ ।

११. अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था :

- ११.१ कार्यक्रम निर्धारित लक्ष्यका साथ सञ्चालन भएको छ वा छैन भनि सो कार्यक्रम सञ्चालन भएको तल्लो तहसम्म अनुगमनको कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।
- ११.२ कार्यक्रम सञ्चालन भएका क्षेत्रका किसानहरूले के कसरी कार्यान्वयन गरेका छन भन्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, फार्म तथा केन्द्रहरू, नेपाल कृषि अनुशान्धान परिषद र फलफूल विकासनिर्देशनालयबाट आफुसंग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन क्षेत्रहरूमा अनुगमन गरिनेछ ।
- ११.३ सम्बन्धित क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयबाट आफु संग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन हुने जिल्लाहरूको अनुगमन निरीक्षण गरिने छ र कृषि विभाग, कृषि विकास मन्त्रालय, फलफूल विकास निर्देशनालय, जैतुन विशेषज्ञ, अर्थ मन्त्रालय तथा राष्ट्रिय योजना आयोग सहितको केन्द्रिय अनुगमन निकायबाट संयुक्त अथवा छुट्टा छुट्टै समेत कार्यक्रम कार्यान्वयनका सम्बन्धमा अनुगमन गरिनेछ ।
- ११.४ उपदफा ११.२ र ११.३ बमोजिम अनुगमन गर्दा लक्षित अनुगमन कार्यको समय सीमा र अनुगमन गर्ने व्यक्ति समेत तोकी कार्ययोजना तयार गरी सोही अनुरूप अनुगमन कार्य सम्पन्न गरिनेछ ।
- ११.५ यस दफा बमोजिम अनुगमन गर्ने जाने व्यक्ति वा टोलीले अनुगमन कार्य सम्पन्न गरिसकेपछि आफुले अनुगमनमा देखेका कुराहरु सहितको प्रतिवेदन आँफु बहाल रहेको कार्यालयमा अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ११.६ जैतुन सम्बन्धि प्राविधिक जनशक्ति हरूलाई देश विदेशमा तालिम दिई दक्ष बनाईने छ र जैतुन विकास कार्यक्रममा लगाईने छ ।

१२. अपेक्षित उपलब्धी:

नेपाल सरकारले जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिमको उपलब्धी हाँसिल गर्ने अपेक्षा तिएको छ ।

- १२.१ आ.व. २०७२/०७३ देखि २०७६/०७७ सम्म १,५०० हे. क्षेत्रफल विस्तार हुनेछ र नयाँ नसरी स्थापना तथा सुदृढिकरण बाट तेस्रो वर्ष देखि वार्षिक १,००,००० गुणस्तरिय विरुद्ध उत्पादन हुने छ ।
- १२.२ प्रस्तावित क्षेत्र विस्तारबाट (प्रति हेक्टर २.१५ जवानले वर्षभरि रोजगारी पाउने दरले) र थप ३२२५ जनाले पूर्ण रोजगार पाउने छन् ।

१
२
३
४
५
६

७
८
९
१०
११
१२

सचिव

१२.३ यस जैतुन प्रवर्द्धन कार्यक्रमको ५ वर्षको कूल लगानी रु. २५ करोड ५८ लाख ५५ हजार हुनेछ र जैतुनको उत्पादन पाँचौ देखि दशौ वर्षसम्म १० के.जी./वोट र त्यसपछि २५ के.जी./वोट वार्षिक सरदर फल उत्पादन हुनेछ (अनुसूची २)।

१२.४ यसको साथै सालबसाली संचालनमा रहेका कार्यक्रमवाट क्षेत्र विस्तार आ.व. २०८१/८२ सम्ममा थप १५०० हे. हुनेछ र कुल जैतुनको क्षेत्रफल ३००० हे. हुने अनुमान गरिएको छ।

१२.५ कार्यक्रम संचालन भएका जिल्लामा उत्पादन हुनथालेपछि जैतुनको तेल निकाल्ने मैशिन प्रदान गरिने छ जसले जैतुनको गुणस्तरिय तेल उत्पादन गर्न सहयोग गर्ने छ।

१२.६ जैतुनको गुणस्तरिय तेल उत्पादन संगै कार्यक्रमको दोश्रो चरणको अन्त्य तिर अन्तरराष्ट्रिय व्यापारमा पहुँच पुरी प्रतिस्पर्धा गर्न सक्षम हुने अनुमान गरिएको छ।

परिच्छेद ३

१३. कार्यक्रम संचालन सम्बन्धि नर्मस् (Norms)

यो कार्यक्रम संचालनका लागी कृषि प्रसार कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका तथा नर्मस अनुसारको अनुदान उपलब्ध गराईने छ भने अन्य कार्यक्रमहरूको आर्थिक कार्यविधि ऐन र नियमावलिको परिधी भित्र रही सम्पन्न गरिनेछ। यस कार्यक्रमका लागि मौजुदा नर्मसमा देहाय बमोजिम हुने गरी प्रस्ताव गरिएको छ।

१३.१ प्राविधीक पक्ष

१३.१.१ क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम

क) जैतुनको विरुवाको हकमा वानस्पतिक प्रजजन् (कलमी, ग्राफिटङ्ग, बडिङ्ग, कटिङ्ग तथा टिस्यु कल्चर) विधिद्वारा उत्पादित प्रति बोट परल मुल्यको रकममा पहिलो वर्ष ९० % त्यस पछिको वर्षमा ८० % रकम नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउने छ।

ख) विरुवाको हुवानी, प्याकिड चार्ज, विरुवाको मोर्टालिटी र विरुवाको तौल सम्बन्धमा प्रचलित स्विकृत नर्मस अनुसार अनुदानमा उपलब्ध गराउने।

ग) आ.व. २०७२/७३ वाट जिल्लामा तोकिएको लक्ष्य अनुरूप रोपेका जैतुनको विरुवाको हकमा वानस्पतिक प्रजजन् विधिद्वारा उत्पादित विरुवाको लागी देहायको जिल्ला स्तर अनुगमन तथा प्रमाणिकरण समितीले अनुगमन गरी उक्त समितिको सिफारिसमा विरुवा लगाएको वर्षको अको वर्ष वाट लगातार ३ वर्ष सम्म विरुवा व्यवस्थापन (गोडमेल, मलखाद, सिंचाई, बारबन्देज र बाली संरक्षणकार्य आदि) जस्ता कार्यको लागी सिफारिस अनुसार खाडल खनेर रोपेका विरुवाका लागी रु १०० प्रतिबोट जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले रकम उपलब्ध गराउनेछ।

घ) क्षेत्र विस्तार, बजारीकरण र तेल उत्पादन तथा प्रसोधन कार्य सञ्चालन गर्दा सम्बन्धित समुह सहकारी संस्था तथा उद्यमीलाई प्राथमिकता दिईने छ। उक्त समितिले सिफारिस गरेपछि वितरण गरिएको रकम भरपाई सहितको क्षेत्रफल र विरुवा वितरणको प्रतिलिपि रकम वितरण भएको १ महिना भित्रमा अनिवार्य रूपमा फलफूल विकास निर्देशनालयमा पेश गर्नुपर्नेछ र चौथो बष्टिखी कृपक आफैले वगैचा व्यवस्थापनका सम्पुर्ण कार्यहरु गर्नु पर्नेछ।

जिल्ला स्तर अनुगमन तथा प्रमाणिकरण समिति

१. वागवानी विकास अधिकृत - १ जना
२. संबन्धित सेवा केन्द्रको प्रमुख - १ जना
३. सम्बन्धित गा.वि.स अध्यक्ष वा सचिव - १ जना
४. फार्म केन्द्रहरु रहेका जिल्लामा फार्म केन्द्रको प्रतिनिधि समेत - १ जना

सचिव

५. जिल्ला कृषि विकास समितीमा प्रतिनिधित्व गर्ने कृपक - १ जना

६. जैतुन सँग सम्बन्धित सहकारी भएका जिल्लामा जैतुनसँग सम्बन्धित सहकारी प्रतिनिधि - १ जना

१३.१.२ गुणस्तरीय विरुवा आपूर्ति तथा उत्पादन कार्यक्रम

क) जैतुन खेतीको वर्तमान अवस्थालाई मध्यनजर गर्दा अनुसन्धान तथा जातिय परिक्षण एव सिफारिसको लागी कृषि अनुसन्धान परिपद अन्तर्गतिको वागवानी अनुसन्धान केन्द्र, जुम्लामा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र माउवोटको स्थाहार सम्भार तथा नर्सरी व्यवस्थापन र जातिय अनुकूलता परिक्षण केन्द्रिय वागवानी केन्द्र (कीर्तिपुर), सुख्खा फलफूल विकास केन्द्र (वैतडी), शितोष्ण तरकारी विउ उत्पादन केन्द्र (डोल्पा), आलु बाली विकास केन्द्र, दार्महरूमा गरिने छ, भने जैतुन फार्म बाजुरा, कोलीमा उन्नत जातको माउवोट सम्बर्द्धन, नर्सरी व्यवस्थापन र विरुवा उत्पादन तथा विक्री वितरण पहिलो वर्षवाटनै शुरु गरिने छ।

ख) यो कार्यक्रमको लागि आवश्यक पर्ने जैतुनको गुणस्तरीय माउवोट तथा विरुवा पहिलो, दोश्रो र तेस्रो वर्ष वा नेपालमा आवश्यक पर्ने जती गुणस्तर विरुवा उत्पादन नहुन्जेल राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरको कृषि (वागवानी) सम्बन्धि काम गरेका आपुर्ति कर्ता, कम्पनि वा संघ सस्था वाट रीत पुर्वको खुल्ला बोलापत्र आहान गरिने छ र त्यसैको माध्यमबाट उपलब्ध नर्सरी तथा विदेशवाट झिकाईने छ, साथै दोस्रो वर्ष देखि कार्यक्रम संचालीत जिल्लाहरूमा सरकारी फर्म/केन्द्र र नीजी नर्सरीहरूबाट नर्सरी स्थापना गरि स्वदेशमै विरुवा उत्पादन थालनी गरिने छ। विरुवा आपुर्ति कर्तावाट प्राप्त विरुवा केन्द्र स्तरको प्राविधिक समितिवाट वा जिल्ला स्तरको अनुगमन तथा प्रमाणिकरण समिति वाट विरुवा तोकीए बमोजिम जात र गुणस्तर भइ तोकीए स्थानमा सकुसल पुगेको प्रमाणित भए पछि मात्र विरुवा को मुल्य र दुवानी बापत पाउने रकम भुक्तानी गरिने छ। पहिलो वर्ष आवश्यक बेर्ना जिल्लाहरूमा मागको आधारमा उपलब्ध गराईने छ।

ग) नीजि नर्सरी सुदृढिकरण र स्थापना गर्ने प्रचलित नर्मस अनुसार अनुदान उपलब्ध गराइने छ।

घ) सरकारी फार्म/केन्द्रमा तथा निजि नर्सरीमा कार्यक्रमको लागि आवश्यक पर्ने गुणस्तरीय विरुवा उत्पादन गर्न लगाइने छ। यसको लागि सरकारी नर्मस अनुसार विरुवा उत्पादन र माउवोट स्थाहार सम्भार गर्न बजेटको व्यवस्था मिलाइने छ।

ड) यस्ता विरुवाको गुणस्तर सरकारी मापदण्ड बमोजिम तोकीएको जातको हुनु पर्नेछ।

१३.१.३ उत्पादनशील बगैचा व्यवस्थापन

कृपकस्तर तालीममा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले जैतुन उत्पादक कृपकहरूलाई स्थलगत तथा जिल्लास्तर तालिम दिईनेछ। उत्पादन सामाग्री वितरणमा स्थानिय दररेटलाई आधार मानि दुवानी समेत निम्नानुसार अनुदानको व्यवस्था हुनेछ।

क) सिकेचर (२०० एम.एम.)-परल मुल्यमा ७५% अनुदान दिईने छ।

ख) पुरनिङ्ग सः (डब्बल धार फोल्डीङ्ग भएको)-परल मुल्यमा ७५% अनुदान दिईने छ।

ग) पावर स्प्रेयर-परल मुल्यमा ७५% अनुदान दिईने छ।

घ) काईयो तथा नेट- परल मुल्यमा ७५% अनुदान दिईने छ।

ड) थोपा सिंचाई सहित नमुना प्रदर्शन-परल मुल्यमा ७५% अनुदान दिईने छ।

५

१२०१
३

सचिव

२०१८/१९
१२०१

१३.१.१ अनुदानको आधार

जैतुनको क्षेत्र विस्तारको लागि उपलब्ध गराइने अनुदान तथा उत्पादन शिल वगैचा व्यवस्थापन कार्यक्रमको लागी आवश्यक सामाग्रीहरूमा दिईने अनुदान लिनका लागि कृपक समूह वा व्यक्तिगत कृपकले १० रोपनी वा सो भन्दा माथीको क्षेत्रफलमा नयाँ बर्गैचा स्थापना गरेको हुनु पर्नेछ । कृपक समूहको सामुहिक बर्गैचा बनाउँदा सबै जग्गा क्लस्टरमा जोडिएको हुनुपर्नेछ र हेर्दा एउटै बर्गैचा जस्तो देखिनु पर्नेछ । अलग अलग ठाउँको बर्गैचावाट १० रोपनी पुर्याएर अनुदान लिन पाईने छैन ।

अनुसूची १

कार्यक्रमको पाँच वर्षे लक्ष्य अनुमान

क्र.सं.	लक्ष्य	पहिलो वर्ष ०७२/७३	दोश्रो वर्ष ०७३/७४	तेस्रो वर्ष ०७४/७५	चौथो वर्ष ०७५/७६	पाचौ वर्ष ०७६/७७
१	जैतुनको क्षेत्र विस्तार गर्ने (हे.) प्रती हेक्टर ३०० विरुद्ध	१००	२६७	३००	३००	३००
२	गुणस्तरिय रुटस्टक विरुद्ध उत्पादन (सं हजारमा)		१५०	२००	२००	२००
३	गुणस्तरिय विरुद्ध उत्पादन (सं हजारमा)		१००	१५०	१५०	१५०
४	थोपा सिंचाई नमुना प्रदर्शन (संख्या)		१२	१४	१६	२०
५	जैतुन उत्पादन (मे.टन) ताजा फल					१०००
६	जैतुनको उत्पादकत्व (मे.टन/हे.)					३.०
७	जैतुन तेल पेल्ने मेसिन वितरण कार्यक्रम (संख्या)				२	३
८	जैतुन संकलन केन्द्र स्थापना स्थापना			१	३	३
९	जैतुन प्रवर्द्धन सम्बन्धि गोष्ठी (संख्या)		६	७	८	९
१०	जैतुन खेती विषयक जिल्लास्तरिय अगुवा कृपक तालिम (संख्या)	६	७	८	९	१०
११	जैतुन खेती विषयक प्राविधिक तालिम (संख्या)		५	५	५	५
१२	जैतुन खेती विषयक स्थलगत धुस्ती तालिम (संख्या)	२०	२४	३०	४०	५०
१३	अनुगमन मूल्यांकन व्यवस्था (संख्या)	१५	१८	२१	२४	२७

अनुसूची २

जैतुनको १० वर्षको प्रस्तावित क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्वको लक्ष्य

वर्ष	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
क्षेत्रफल (हे.)	३३३	२६७	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००
उत्पादन (मे.टन)				१०००	१५००	२०००	२५००	३०००	३०००	३५००
उत्पादकत्व (मे.टन)				३	३	३.५	४	४.५	४.५	४.५

अनुसूची ३

आर्थिक पक्ष अनुमानित खर्च विवरण (रु.हजारमा)

वर्ष	२०७२/७३	२०७३/७४	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
प्रस्ता वित वजेट	३५८५५	४००००	५००००	६००००	७००००	८००००	९००००	१०००००	११००००	१२००००

प्रस्तावित खर्चको प्रमुख हिस्सा कृषकहरूलाई दिईने अनुदानमा खर्च हुनेछ ।

१०

सचिव